

Bige Jóska házassága

Majtényi Mihály új regénye

Végetért a mese Bige Jóskáról, akinek változatos, kalandokkal teli életét Majtényi Mihály tárta elénk kifogyhatatlannak látszó elbeszélőkedvével, egészen egyéni és különös írásművésztével. A második könyv végén, amely most jelent meg, Bige Jóska eltűnik a háború viharában, míg a Tiszatájról a Dunavidékre akart visszatérni. A gyilkos katonagolyó végez a garabonciással, aki pedig igazán ártatlanul járt-kelt a világban s csak a maga dolgaival törődött. Vidám életútjának ez a tragikus vége szimbólummá nő. Az író nemcsak azt az igazságot mondja vele, hogy a háború áldozata mindig a kisember volt, de egyúttal azt is, hogy a fegyverek dörgése véget vet minden mesének.

Mert Bige Jóskának nemcsak az embertelen viszonyokban eldördült fegyver oltja ki az életét. Az csak eszköz volt, vak és kérlelhetetlen eszköz, míg az igazi ok, amit az író is érzett, hogy már nem erre a világra való. Aki ügyesen kivágta magát minden bajból és mint Svejik, mindig a talpára esett, elérkezett egy olyan korszakhoz, amikor a leleményesség, az együgyű, gyermeteg ravaszság nem lehet segítője az embernek. Abból a bűbajos mesevilágból, amelyet sűrű pázsmákban világít át az író humora, Bige Jóskát nem lehetett átvinni a vérben és vasban vajúdó kegyetlenül komoly életbe.

Bige Jóska, a borbélyból lett papírügynök és órákönyvelő tipikusan békebeli alak, s persze, nem abból az időből való, melyet reális szemlélettel nézünk, hanem a letűnt és ezért nyugodalmasnak látszó,

az emlékek szárnyán szálló s a képzeletben megszépült béke idejéből. Élete bármily küzdelmes volt is, nem lett soha elviselhetetlen. Mindig akadt valami, amittől megszépült, érdekessé vált, úgyhogy az ember elfelejtette a bajait. Olykor egy pohár sörital vagy piros bikavér is elegendő volt hozzá, hogy ne érezze a viszonyok mostohaságát s beletörődjék a sorsába.

S ha szembeszálisz az íróval és azt mondd a kortárs különvéleményével, hogy ama békebeli béke mégsem volt ilyen idillikus, akkor nincsen igazad. Nem azért, mintha csakugyan ilyen lett volna az idő, amelyben az író Bige Jóskát élete útján elkísérte, de azért mert lehetlent kívánsz az írótól, ha azt szeretnéd, hogy kilépjen ebből a tündöklő mesevilágból, hogy kilépjen önmagából.

A garabonciás felé nem a realizmus útján kell közeledni. Ez azonban nem ingatja meg a legcsekélyebb mértékben sem a költői igazságot, amely Majtényinál az élet dicséretében jut kifejezésre.

S így nézve Majtényi Mihály művét, a való élet fölé emelkedve, s átadva magadat érett, teljesen kialakult írásművészte élvezetének, eszedbe se jut ellentmondani néki, több keménységet, több helytállást vagy akár határozottabb proleatár öntudatot várni Bige Jóskától. Nem azért, mintha egész lelki alkatában kispolgár volna, hanem azért, mert az írónak külön törvényei vannak. El kell hinned néki, hogy ilyen volt a kisember, ilyen furfangosan kitérő, ilyen látszólag megalkuvó, de a maga emberségében mindig

jószándékú és nemes lélek. S ezért, amilyen helytelen volna proletárnak nevezni hősét, ugyanolyan bántó kispolgárnak bélyegezni. Az író is kerülte az egyszerű meghatározást, alakjának az élet elemiből való megteremtését. Beírta azzal, hogy képzeletével és a valóság költői transzpozíciójával alkotta meg hősét kissé légiesen, finom pasztelszínekbe állítva, hogy a visszaidézett múlt és az emlékek zümögő rajzásában tökéletes harmóniába olvadjon össze minden. S mennyivel több ez, mint a valóság merev követése! Tanúságtétel helyett varázslat, kordokumentum helyett költői rapszódia az elmúlt időről.

S ez az éppen, ami annyira megvesztegető Majtényi írásművészetében: az emlékek varázslatos felidézése. Nem nosztalgikusan, mint Proustnál, nem férfias bánattal teli, mint Krudy Gyulánál, — akivel egyébként oly sok rokonságot tart, — hanem tudatos élvezettel, vidáman és derűsen, a nevető bölcsek azon igazságával, hogy ami szép volt, azt kár megsiratni.

Lesznek majd olyanok, akiket ez a Bige Jóska Tamási Ábeljére emlékeztet, sőt talán Kakuk Marcira is, Tersánszky annyira életörömtől duzzadó örök csavargójára, ha azonban eltérnek a felületes összehasonlítástól, akkor be kell látniuk, hogy Bige

Jóska keményen áll a maga lábán, s legföljebb emberi különválásában, a társadalomból való kiszakadtságában tart velük hasonlóságot.

Magát az író is helytelen dolog lenne hangban, szemléletben, mesélő kedvének áradásában másokhoz, ha még olyan jelentős elbeszélőkhöz is mérni. Majtényi Mihálynak megvan a maga jellegzetes és határozott írói arcéle. Ennél többet talán nem is mondhatunk róla szerény irodalmi viszonyaink között, amelyekből ő régen kinőtt már.

A Garabonciás élete, egy kicsit az ő élete is. Csak így tudott ennyi melegséget, ennyi lírát belevinni történetébe. Az a szeretet, amellyel az író fáradhatatlanul barangol a Duna—Tisza közén, ahogy elidőzik egy-egy vendégfogadónál vagy kocogó fiákerekről csodálja a világ örömeit, annyi finom részlettel gazdagítja művét, hogy teljesen felszabadul a kompozíciós kötöttségek alól. S ahol jár, amit megír, ismerős vidék. Színesebb, tündöklőbb, varázslatosabb a Vajdaság hétköznapi képénél, mint ahogyan műve is fölébe emelkedik az itten lefolyt régi életnek s a valóságtól függetlenül, a tiszta költészet tükrében mutatja fel a képét.

Herceg János

Predrag Palavestra: Antologija posleratne srpske poezije 1945—1955.

Omladina kiadás, Beograd, 1955

Még ma is szívesen forgatjuk az „Újabb szerb líra antológiáját”, melyet 1911-ben adott ki a belgrádi egyetem ismert professzora, Bogdán Popovics. Azóta világháborúk, társadalmi és művészi forradalmak bolygatták meg, rombolták le a gazdasági és politikai rendet, s velük a művészi ideálokat. Több mint négy évtized alatt mégsem jelent meg olyan versgyűjtemény, amely Popovicséhoz hasonlóan, egységes szempontok szerint nyújtott volna megbízható áttekintést a szerb költészetéről. Néhány kísérlet volt közben, de egyik sem tudta elérni azt a sajátos antológia-jelleget, amelyet Popovics megvalósított.

Predrag Palavestra, a fiatal belgrádi kritikus, arra a feladatra vállalkozott, hogy összeállítja a második világháború utáni szerb költészet antológiáját. A felszabadulás óta eltelt tíz év költői fejlődése szükségessé tett egy ilyen gyűjteményt, hogy bemutassa a szerb költészet jelenlegi helyzetét.

Egy antológiának, időbeli és térbeli meghatározottságán kívül, esztétikai mértékének is kell lennie. Bogdán Popovics annakidején három szempontból válogatta a verseket: a versben legyen érzés, legyen világos, és legyen egészen szép. Ezek a szempontok lelep-

lezik Popovics esztétikai nézeteit, amelyek abban az időben is csak az úgynevezett „tiszta” művészet hívei számára voltak elfogadhatók. De Popovics legalább ragaszkodott hozzájuk. Palavestrának azonban nem volt semilyen esztétikai mértéke, mert az, hogy „személyes mértékkel válogatott” (az Antológia Naplójából), és hogy „a számára legszebb és legkedvesebb” verseket válogatta ki (a Naplóból), minden lehet, csak egy versgyűjtemény összeállításához szükséges mérték nem. Az idővel sincs minden rendben. Palavestra hangsúlyozza az Antológia Előszavában és Naplójában, hogy azokat a költőket sorozta gyűjteményébe, akik a második világháború után jelentkeztek. Ezért maradtak ki Oszkár Davicsó, Milán Dedinác, Dusán Mátics és mások. Azt azonban, hogy Mira Aleckovicsot, Szlobodán Galogazsát és Szvetiszláv Mándicsot felvette könyvébe, semmivel sem tudja megmagyarázni Palavestra, legkevésbé avval, hogy — a magyarázatot feleslegesnek tartja (az Antológia Megjegyzéseiben), mivel szerinte ez a három költő csak a háború után lett valóban költő.

Minden jel arra mutat, hogy Palavestrának ez az antológiája tulajdonképpen egy irodalmi